

Sabiha Kapidžić - transkript intervju

Intervju vodila Danijela Majstorović

Danijela: Nakon što je ovaj neformalni dio završen, da Vam se zahvalim što ste nas pozvali u svojoj kući da obavimo ovaj intervju. Nećemo puno Vašeg vremena oduzimati, ali eto, voljeli bismo da nastavite ovu priču koju ste krenuli pa ćemo krenuti sa upitnikom ako želite.

Sabiha: I to završim. I onda je on rekao – odnesite vi meni vaše stvari ne trebaju. Dobro, reko'. Ali ja sad idem i on da će mene zaključat. Rekoh, onda ja odoh. Neću ja sad da vi, u svaka doba možete se vratiti. I kako ću sad? Reko', ostavite mi ključ. Neću ja pobjeć nigdje. Dobro, dobro, kaže, nek' ostane ključ i tako je ostao ključ. I ja idem kod prve moje komšinice, a ona je imala muža koji je njega poznao. I ja pokucam na vrata i kažem – reko', Marijana, bil' ti došla da meni pomogneš da se ja nešto spakujem i tako, a on je rekao – sutra u jedanaest sati. Mislim, tako je rekao da je gotovo i da će on doć. I sad ja otvorim vrata, mislim ona otvori vrata, on sjedi unutra, piju kafu. Reko', šta je to Marijana? Kaže – Bebo, ne sekiraj se, to je moj prijatelj, on je prijatelj mog muža. On ga pozna, zapravo, nije prijatelj nego on ga pozna i on mu je rek'o – nemoj bit' grub, ona je fina gospođa pa se vi dogovorite fino. I tako je on njega smirio. I dobro, hajd ja opet, dobro ono kao da ništa. I dođe ona i pomogne mi u stanu da se spakujem i ja onda pozovem i pitam ja njega, poslije sam ga pitala – mogu li nazvat telefonom da mi neko pomogne da dođe nešto da prebacim, ne mogu nosit na rukama. Kaže – dobro, telefonirajte. I ja onda nazovem kuću i dođu i pomognu mi oni Klindići, cvječari.

Danijela: Znam. Išao je on sa mnom u srednju.

Sabaheta: Oni su tu prijatelji naši, onako od ranije. Veliki smo prijatelji. I dođe Goran i Milan i svi. Došli kombijem i oni to što su mogli staviti u kombi donesu to i opet ja to stavljam u garažu i kako sam ušla odatle, onda sam zatekla ovdje kaos. Svašta je bilo. Još uvijek je bila živa ta moja starija sestra. Ovdje je umrla. Bio je brat koji je isto tako izbjeg'o iz Zenice. Bio je ovdje. On je ustvari bio u Cerovcu. To je između Dubrovnika i Trebinja. Imao je tamo neku vikendicu. I onda nije se mogao vratit u Zenicu, nije bilo puta i došao je direktno ovdje. A on je inače u penziji i imao je namjeru da dođe ovdje da živi. Mi smo svi željeli jako da on dođe ovdje. Pošto je on radio u Željezari, bio je pogonski inženjer, ne znam sad kakva je tad titula bila, radio je na visokim pećima i bio jako jako priznat. Imao je more tih nekakvih, majska nagrada je najveća nagrada za rad. Mislim tako je bio, kako bi' rekla, i društven i aktivan i sve i ja sam se tako radovala što će on doći. I on je došao, al' nije htio gore da bude. Nekako praktičnije bilo da bude u prizemlju radi bašte i radi toga da on uvijek može izić u baštu. Jako je dole neuslovan stan, ali eto, mi smo svi željno čekali. To je ogromna porodica. Deset je nas i tad je bio živ taj brat i jedna moja sestra u Sarajevu, a ovi svi što su u Sarajevu su u ratu umrli, al' nisu umrli ni od granate nego od... ja kad pitam zašto je Nasiha umrla, kako je to moguće? Kaže od straga i od tuge. Čerka je njena bila uvijek sa onim Amerikancem, Štajner, kako se zvao onaj vojnik pa je bila prevodilac pošto je ona bila profesor na fakultetu engleskog jezika i savršeno je poznavala engleski i sad radi u američkoj ambasadi. Išla je na teren i onda se Nasiha jako bojala kad ode na teren šta će biti. U međuvremenu ona se udala i dobila jedno dijete. Mala se zove Ema i sad je na Jejlu, doktorira psihologiju mozga. Mala je vrlo ambiciozna, vrlo pametna. Eno je gore (05:40 – vjerovatno pokazuje na fotografiju na zidu).

Danijela: To je Nasihina unuka?

Sabaheta: Unuka. Al' nije zapamtila Nasihu. I Nasiha se onda naglo razbolila, dobila je upalu pluća, nešto vezano za pluća, može to biti vjerovatno neki sarkom. Brzo je umrla. I kad je izašla iz Sarajeva kroz onaj tunel kao na slobodu...

Danijela: A izašla je Nasiha?

Sabaheta: Pa izašla je '95. jer ona je '95. umrla. Baš kad se potpis'o Dejtonski sporazum. I ide ona malo kod neke svoje Martice koja je uvijek u Makarskoj ljetovala i tamo pisala i tako, imala cijeli apartman na raspolaganju. Izišla je iz tunela i pošla povraćat i vrati se nazad. I još malo je živjela i umrla je. A ja ništa nisam znala. Nije se moglo komunicirati ništa tako da mi je to ostalo velika tuga. Onda je tu malu dočekala, tu unuku, imam strašnu sliku koju ne volim vidjet, al' kako je mršava mršava. A granata je pala i pola kuće prepolovila. Oni su stanovali na Ciglanama (naselje u Sarajevu, o.p), tamo one prve kuće i sad je tu bila neka knjižara ja mislim gdje pala ta granata u tom dijelu zgrade i ja kad sam prvi put otišla poslije rata u Sarajevo, jao ja sam prošla kroz beton, staklo, još ništa to nije bilo popravljeno. Bože, reko', kako su oni ovdje živjeli kad su granate padale?! Ona je meni ono nekad dok se moglo još čuti, ona meni kaže – Bebo, digni slušalicu, a ono prašti, prašti! I desilo se da je unuka ne znam gdje imala taj svoj krevetac, Ema, i tu noć se jako pucalo i onda je ona, Aida mama, uzela je da je premjesti odatle, da je uzme sebi i geler je pao u krevetac.

Danijela: Pa ona je bukvalno u tom trenutku...

Sabaheta: Ma, nema to bi gotovo bilo da nije uzela slučajno. Strašno. E to su ti stresovi. Eto, ja kažem zašto je. A ona je inače emotivna jako, onda je strašno volila djecu cijelog svijeta. Ona je univerzalni pisac. Ona nije opredijeljena ni za šta. Ona ni ne voli da kaže da je ona pisac ovog ili onog naroda. Ona je svjetski pisac. Može se sve i jedna riječ i stih prevest na sve jezike svijeta i da nema truna obojenosti neke.

Danijela: Kad se pomene Banja Luka na šta Vas to prvo asocira?

Sabaheta: Pa sad kako da Vam kažem. Ja sam opet ono kad sve se to desilo i to ispred ja sam samo mislila da će to brzo proć, da to neće trajati tako, da će se ljudi i ovi koji su otišli da će se vratiti. Da je to nešto kao, ne znam ni ja, prirodna pojava. Ne mogu Vam objasniti kako sam ja to doživjela. Ja nikako nisam bila svjesna toga da će bit rat. Jednostavno će bit rat. Da je to nemoguće da bude rat. Imam ja ovaj sok od breskve. Imam jagode, poslije ćemo. Nekako sam totalno bila nesvjesna. Nisam znala ni da se sprema. Kad neko tako nešto spomene, reko', ljudi nisu normalni, kakav rat. Pa Bosna miješana. Pa šta će onda to bit. Jednom sam se posvadila sa svojim kolegom kad je, divan jedan čovjek, i kaže, mi razgovaramo, Drago Dodik, on je umro, nažalost, mi se sreli i tako razgovaramo i kaže on tako – pa nek' se, kaže, podijele. Kad se govorilo podijelit će se, ne znam. On kaže nek' se podijele. Znaš li ti, Drago, šta to znači? Pa to znači onda, šta znači to? Izmiješani smo. Kako da se podijelimo? I mi to onako malo, ustvari nismo se posvadili nego on jednostavno pri svom stanovištu, ja pri svom, razidemo se, kad drugi put se sretnemo, u njega suze u očima i kaže – ja sam kozmopilita bio, ti si bila u pravu. Kad je vidio kako Banjalučani odlaze, njegovo društvo, njegovi prijatelji. On je zaplak'o. Tol'ko mi je to ostalo upečatljivo.

Onda imam još jedan doživljaj u ratu. Onaj novinar, sportski novinar, kako se on zvao, Limun Papić. Mi smo išli zajedno u učiteljsku školu i maltene sjedili u istoj klupi, dobro se poznamo, a i njegov otac i moj otac su veliki prijatelji. On je, ja mislim, Crnogorac, a moj otac je iz Bileće, Hercegovina. Tu negdje po toj liniji su nekako... ja to sad ne znam tačno kako su oni bili u vezi i to i on je meni to uvijek prič'o. Tvoj otac i moj otac su veliki prijatelji. A za vrijeme onog rata, Drugog svjetskog rata, moj otac je u Prvom svjetskom ratu bio je vojni imam i bio je major po činu i bio je na dvoru kralja Aleksandra pa onda došli Karađorđevići i tako kad su oni krenuli za London i on je bio u toj sviti, međutim nekako je uspio da zamoli jer je im'o desetero djece da on ne može sad napustit djecu i uspio je da iziđe iz stroja tog i tako da se vrati. Onda je došla NDH-zija i on nije htio ni dana da služi NDH-ziju i onda pošto je u Banjaluci bilo dosta 'vako progona Srba, i on i ugledni Banjalučani i svi koji su nešto značili u gradu, profesori, ljekari i veleposjednici i tako dalje, bilo je tu i običnog svijeta, pokrenuli su tu rezoluciju i potpise da pišu Paveliću šta rade ovdje pojedinci i da je to sramota za njihovu vojsku i za njihovu vladu i oni se svi ispotpisivali i poslali tu peticiju, rezolucija se to zove. To su mnogi gradovi Bosne i Hercegovine, Bošnjaka, slali tu rezoluciju. Naša je banjalučka bila baš jaka. Bilo je neke reakcije tako da su neki koji su bili baš istaknuti bili uhapšeni. Bilo je svašta tu, ali su naveli tamo šta se sve radi po Banjaluci. A to je jedna velika hrabrost. Velika hrabrost jer svi su mogli otići tad u Jasenovac, takav je bio režim. To je za mene jedan strašan poduhvat i hrabro ono onako. I tako ja Limuna kad sa sreća, ja njemu spomenem to. Pa reko' gdje ste vi sada kad idu sad Bošnjaci? Gdje ste vi sada? Kaže Limun – pa išla je kao neka mala delegacija, nas dvoje troje. Pa, reko', što se niste organizovali da nešto poduzmete? Ja spomenem to. Kaže – takvi smo kakvi smo. Reko', dobro, zdravo. I nismo uopšte dalje razgovarali.

Danijela: Sad mi recite drugu stvar. Ovo je, dakle, jedna priča o razočarenju. Možete li mi nešto reći o životu u Banjaluci osamdesetih godina? Kakve su bile osamdesete godine u Banjaluci? Kako biste ih Vi opisali?

Sabaheta: Pa mogu ti reći da je te osamdesete godine za mene bile najljepše godine zato što sam tada dobila najviše priznanja. Tad sam prvo dobila nagradu „Hasan Kikić“ za svoj pedagoški rad, pa sam napravila jednu veliku izložbu u Domu kulture, što još do tada niko nije napravio, pa pokažem kako jedan nastavnik u toku više godina postiže rezultate. Onda onaj gornji sprat Doma kulture bio je pun dječijih crteža. Ja mislim da je bilo oko šeststo radova. Onda je Nasiha bila gost kao pjesnik, pa Bekrić pa Stanko Rakita. Snimala je televizija Zagreb i Sarajevo. To je bio događaj za Banjaluku i za roditelje jer dijete iz petog razreda ima crtež, a on je već oženio se ili ima curu pa dođe pa se po koliko puta vrati da pokaže taj svoj crtež. Knjiga utisaka je božanstvena. Tako da mi je to bilo... i tu kad sam dobila „Hasana Kikića“ nagradu, ja sam sve i jedan dinar u tu izložbu dala. Nisam sebi uzela ni maramicu. Eh, to mi je bio životni san. Inače sam imala velike rezultate, puno puno, more diploma. Čak sam dobila jednom zlatnu medalju u Japanu.

Danijela: Kakav je život bio u Banjaluci tada? Kako biste opisali Vaš život?

Sabaheta: Ja sam, recimo, ovdje kraj Vrbasa živjela u ovoj kući. Ovo je bila kao jedna institucija. Nas je bilo više. Otac je bio 'vako dosta strog. Bio je ugledan čovjek, bilo je nekog reda, neke hijerarhije. Nije to bila neka apsolutna sloboda. Tako smo svi bili školovani, visokoobrazovani uglavnom. Mislim, ja sam ono baš pedagoška, al' eto bilo je ljekara, arhitekata, svega i svačega pa pošto je nas puno pa i njihova djeca,

dođu unuci, dvadeset unuka i četrdeset praunuka, a onih dvadeset unuka kad dođe, to je puna kuća, to je... mi smo bili, kažem Vam, kao jedna institucija za sebe i ja nisam imala puno kontakata. Puno smo imali obaveza. Svi smo učili. Škola je bila na prvom mjestu. Ja jedino što sam bila onako malo temperamentnija pa sam volila da vozim i čamac i motor. Ja sam uvijek neki sport ganjala. Pa sam bila jedna od prvih žena koja je dobro vozila čamac. Sad baš onaj Vojo (19:01 – nejasno ime), evo ove knjige njegove pa ćete me vidjet u toj knjizi kako vozim čamac. Napravio je izložbu jednu ovdje u Banjaluci i na fakultetu pa je onda napravio u Domu kulture promociju te njegove knjige i tu izložbu prenio u Beograd i tako da je prošetala ta izložba.

Danijela: Jeste li izlazili? Jeste li se kretali po gradu? Život u Banjaluci u tom smislu.

Sabaheta: Normalan život. Moje su relacije uglavnom bile škola, izložbe, likovne izložbe, razni seminari. Recimo, ja sam četiri puta bila u Bitolju. Kad se raspiše konkurs na primjer za koloniju, tamo je bila likovna kolonija i onda nastavnici iz cijele Juge šalju. Mora se poslati kolekcija radova i iz te kolekcije i po tri ili četiri učenika koja su istaknuta u sekciji, a ako je kolekcija nagrađena, ako je prihvaćena i ako je nagrađena, ja sam svaki puta bila nagrađena i za kolekciju i za kvalitet i za kvantitet. Onda sam uvijek povela po nekoliko učenika i tamo su uvijek bili najbolji među najboljima. Tako se ocjenjivalo. Od ovih učesnika koji su nešto slikali i radili tamo, komisija je gledala koji su od tih radova najbolji. Moji radovi su uvijek išli napred.

Danijela: Da se vratimo na Banjaluku osamdesetih. Kako je izgledao život Vaših poznanika prije? Vaših prijatelja, Vašeg društva?

Sabaheta: Eto, ja govorim o svom. Škola mi je bila na prvom mjestu. Djeca. Obožavala sam djecu. Od početka mog rada sam učestvovala na svim manifestacijama dječijih izložbi širom Jugoslavije i svijeta jer imamo mi diploma iz Indije, iz Šri Lanke, iz Japana. Novi Sad je bio centar i oni su od najboljih kolekcija slali širom svijeta i uvijek su mi slali spiskove učenika koji su dobijali tamo nagrade. Pa onda smo učestvovali sa onim časopisima „Zmaj“, pa „Male none“. Toliko sam bila okupirana s tim da ja nisam imala vremena. Odem u pozorište ako trebam na neku predstavu, odem na likovnu izložbu i Vrbas i tako s kolegicama. Nije bilo nekih, nisam ja išla na neke igranke. To me nije puno zanimalo. Jedino na izlete neke i tako. Strašno sam bila angažovana. A onda sam ovdje u kući dosta doprinijela, pomagala ovim nasljednicima, malim ovim, pa sam uvijek s njima nešto radila. Voljeli su me ti unuci pa idu sa mnom na Vrbas pa ja njih vozim u čamcu. Uvijek je tu bilo nekog života. Onda bilo je to korzo. E sad ne znam do kad je bilo korzo. Zaboravila sam. Bilo je korzo od Palasa do hotel Bosne. I kad se naveče iziđe, tu nije bilo saobraćaja, onda su ljudi šetali fino gore dole, susretali se. Žene Banjalučanke su bile jako lijepe. Bar su onako glasile kao lijepe žene, dotjerane. Imala sam osjećaj da Banja Luka miriše na njih, mislim kad se iziđe subotom i nedjeljom. Bilo je izleta, bilo je teferiča.

Danijela; Jel' taj korzo išao Gospodskom ili glavnom ulicom?

Sabaheta: Glavnom ulicom. Onda su jedni išli gore, jedni dole. I ako si im'o neku simpatiju, onda se vratiš po nekoliko puta da se sretnoš. Mislim Banja Luka je bila... bili su razni... Dom kulture je bio toliko bogat sa tim kulturnim sadržajem. Svi direktori Doma kulture su bili jako dobri. Bio je neki, prvo se sjećam Radovanovića pa onda je bio Fuad Balić pa je bila Vida Husedžinović. Posljednja je bila Vida. Kad sam ja

imala izložbu, onda je Vida bila direktorica i ona je meni omogućila to da organizujem gore. Bila je jako susretljiva prema meni. Fuad Balić dok je bio direktor, gostovanja je bila svjetska, filharmonije razne, umjetnici. Stalno se to smjenjivalo. Onda je bilo dok je onaj glumac Kvak, Adem Čejvan, onda su bili majski susreti pisaca. Onda su dolazili iz Beograda, Svjetlana Bojković i svi poznati pisci, pozorišni umjetnici, glumci.

Danijela: Znači živo?

Sabaheta: Živo. Živo. Jako živo. Onda je bilo boema, onih naših. Što kaže svaki grad ima svoga (24:59 – nejasno). To nisu bili oni, bilo je i onih koji su malo (25:05 – smije se), ali bilo je pravih onih boema. Tol'ko je bilo divnih boema. Recimo Dragutin Kolak, ako ga znate. On je bio pravi boem. On recimo francuski je završio na filozofskom fakultetu u Beogradu i uvijek je govorio kako nema riječi koju on ne zna na francuskom. Onda ja i Nasiha kad njega upitamo kako se kaže špic pleh (25:37 – smije se), onda on ne zna, ono nešto provalimo. Bio je malo na svoju ruku. Bio je neki konkurs da se napiše državna himna i sad ko će pisat državnu himnu i on će sad kao uzet da napiše državnu himnu i posl'o, mislim da je Đilas tad bio, Đilasu posl'o tekst, a onda su slali ne znam sve ko, onda ti je on uvrijeđen bio što njegova himna nije bila uvrštena, što nije prihvaćena, onda je on njemu napis'o jedno procesno pismo, a mi znamo to pismo napamet. On je meni to sto puta isprič'o. Kaže – u mojoj himni su sadržane sve velike riječi socijalizma kao bratstvo, jedinstvo i tako dalje, a kaže – dovoljno je čuti, on je imao takav svoj rječnik i posebnu dikciju, dovoljno je čuti da je spomenuo samo Jadransko more. Bio je jako jako duhovit. Interesantan. A onda pošto je on bio tako malo zanesenjak, radio je u arhivi tamo u Kastelu, istraživanje arhivske neke građe, poslije je radio na nekoj, ne znam koja je to škola i sad je on uvrijeđen što je on tako kao degradiran i kaže – ja njih učim latinski, a ne možeš ti u tom uzrastu njima je najvažnije osnove gramatike, a on njih uči latinski, ono gramatika i tako. I onda će bit zbor prosvjetnih radnika u Domu kulture i on sad protestuje i kaže ja sam stao iza pulta i stavio ruku na srce i obraća se auditoriju i kaže sad nek' neko kaže ko je učeniji od njega, - ko je od vas učeniji od mene? Oni se iznenadili jer on nije sad više u tom društvu, al' on je došao vanredno i zato je stao mimo pulta i zamolio da on nešto kaže prije otvaranja tog zbora, kaže – i ja se sad osjećam kao ranjena zvijer koju neprijatelj tjera i doš'o sam do zida i sad neprijatelju ravno gledam u oči. E onda je rek'o ko je taj ko može reći da je učeniji od njega. A oni se, kaže, gurkaju i kažu – Drago je budala. A ovi drugi kažu – ma nije on budala, a on onda njima kaže – ljudi, nemojte me branit. I tako, mislim, tolk'o je bio interesantan. Recimo, to je jedan od boema. Drugi Duško Mutić. On je bio pjesnik.

Danijela: Jesu li njega zvali Filip Jasmin?

Sabaheta: Molim?

Danijela: Jesu li njega zvali Filip Jasmin? Dušan Mutić, jel' to taj?

Sabahte: Ne znam jesu li ga tako zvali. Duško Mutić je – cipelice boje prepelice u džepu uvijek nosim. Onda je doš'o jednom Slobodan Marković, onaj što su ga zvali Libero Markoni, što se potpisiv'o Libero Markoni. On je veliki pjesnik beogradski, onda je doš'o da piše nešto o Banjaluci i tako i onda je naš'o Nasihu pošto je Nasiha studirala u Beogradu pa su se oni tamo družili. Bili su veliki prijatelji. I onda je uzeo moj bicikl i Nasiha imala svoj bicikl, Alpes onaj mali, što zovu ipa (?) što se okreće i naprijed i nazad i

ja njemu posudim svoj. Išli su valjda u Trapiste, ne znam kuda, i pukne njemu guma pošto je bio krupan, a on kaže, doš'o neki čovjek da mu popravi gumu i kaže – a ja nemam ni čašu vina. Pošto je on volio da popije, to je njemu bio pojam da on nema da ga počasti. I tako je...

Danijela: Život.

Sabaheta: Da. Da. I ja njega pitala jel' on to doš'o po BH, kaže ne po H ne' po B (30:46 – smijeh). I uvijek je nešto tako provaljivao pa je naš'o nekog onog, u Šeheru bio neki Gošić, al' on se proglašav'o kao neki hodža, mislim tako neki propovjednik, nosio bradu, onda onaj pleteni, to se kaže zembilj, torbu, brada ona, dugački onaj kaput crni i samo je hod'o od kuće do kuće. E sad, on je njemu bio jako interesantan i on ode njega upozna. Uš'o je u neku njegovu pjesmu u književnosti, ne znam šta je on pis'o o njemu. Dobro je bilo kad je u Drugom svjetskom ratu on u džamiji drži govor, a govorio kao na arapski, imitir'o ustvari, nije on Arap, kaže – od gornji Šeher do Trapisti butum Evropa gori. Cijela Evropa gori od gornjeg Šehera do Trapista. Kakvih smo mi tripova imali to je nešto nevjerojatno.

Danijela: Kad ste Vi osjetili, Bebo, da je moguće da se Jugoslavija raspadne?

Sabaheta: Ma nikad. Nisam ni pomišljala na to. Nikad. Kao da će biti vječna.

Danijela: A šta su Vam bili ti neki znaci da će biti...?

Sabaheta: Mi smo se toliko slagali. Evo ja na primjer Nasiha kad se udala, ja mislim da ni jedan musliman nije bio na njenoj svadbi od njenog društva, a nije zato što je to neg' tako je sticajem okolnosti ona je imala te prijatelje kao što sam i ja imala isto tako. Mom je ocu najvažnije bilo kakva je ta osoba. Ja znam jednom u učiteljskoj školi imala sam Bilanović Rabiju, to mi je bila najbolja drugarica. On odmah pita čija je ona i ja kažem (33:05 – nejasno ime) i on kaže – uh, on je divan čovjek. I to je njemu najvažnije bilo čija je ona, iz kakve je porodice odgoja.

Danijela: To je od Tošićke Jasne ista priča.

Sabaheta: E tako smo mi se družili po tom nekom kriteriju. Ja i nisam znala neke probleme, ovo i ono, mislim...

Danijela: Da li su Vas upozoravali na mogućnost rata među prijateljima? Da li je bilo tog nekog....?

Sabaheta: Nije ni razgovora bilo bar u onim krugovima... jedino se to osjetilo u školi pred rat, pred sami rat, al' ja nisam bila toga svjesna. To sam ja kasnije analizirala. Toga nisam zaista bila svjesna.

Danijela: Kako se Vaš kolektiv nosio sa novonastalom situacijom?

Sabaheta: Pa u kolektivu je bilo te nekakve... prema meni nisu bili, a da li je bilo neke separacije? Već se to osjetilo da se grupišu ljudi po nacionalnosti. Na primer ja sam dobila jedan konkurs iz Novog Sada za neku izložbu i trebalo je ozada na crtežima pisati ime, prezime, nacionalnost, a nikad se to do tad nije tražilo. Nikad. Samo škola, nastavnik i grad. Banja Luka, naziv škole. Što će im, reko', nacionalnost? I sad kako ću ja to djeci objasniti pošto ja nisam jezičar ili historičar ili šta ja znam. To treba znati objasniti djeci šta je to i kako je to. I sad ja njima kažem, sve sam preпустиh njima, napišite nacionalnost. Djeca niko ne

zna. Peti i šesti razred niko ne zna, možda sedmi i osmi da sam... niko ne zna. I kažem onda možda je poneko dijete znalo da je Srbin, Hrvat ili Jugosloven il' musliman, šta ja znam, mislimani su uglavnom bili neopredjeljeni. Ili su bili u jednoj porodici jedan Hrvat, jedan... pošto nisu...

Danijela: To je bilo '84.

Sabaheta: Da. I meni đak ustane i kaže šta sam ja? Jel' ti ne znaš šta si ti? Ma kaže mama mi je iz Banjaluke, a otac je iz nekog drugog grada. Koji ti grad više voliš? Kaže Banjaluku. Onda on napiše Banjalučanin. I ja sam namjerno pustila ih da pišu ono što su oni htjeli da napišu, a nisu znali. I to je rijetko da je iko to znao šta je po nacionalnosti.

Danijela: Šta se mijenja sa ovim prvim izborima. Evo, Vi pratite, s jedne strane što kažete ne vjerujete da će se to desiti, s druge strane život neumitno šiba, dešava se ovde tri stranke pa prvi parlamentarni izbori '92. godine. Kako Vi na to gledate? Šta se mijenja oko Vas, komšiluk, međuljudski odnosi, situacije?

Sabaheta: Znae kako sam ja to na kraju shvatila? Shvatila sam, to je moje viđenje, moje lično viđenje, kad je ono kao tri stranke, SDA, HDZ i tako, ja nisam vjerovala da će to ići u neki ekstremni nacional. Ja sam mislila sad SDA šta je bio njihov kao program pošto mi nismo bili priznata nacija da će Bošnjaci imati naciju da su oni to tražili, da će naša književnost koja je jako bogata da će ući u udžbenike, da će naši pisci koji su vrlo malo bili zastupljeni da će ući i to jer postoji odmah recimo poslije tog rata onaj Maglajlić, književnik. On je objavio sto knjiga bošnjačke književnosti jer su Bosanci oni koji su izbjegli iz Bosne iz Prvog svjetskog rata, iz Drugog svjetskog rata pisali na bosanskom jeziku. I to je ta alhamijado poezija i čeznuli su za svojom domovinom, a to se ne zna, malo je pisaca koji su o tome pisali, al' nema nigdje u udžbeniku. Onda sam ja smatrala da će se tada razjasniti šta je. Da mi nismo krivi recimo za Kosovsku bitku jer tad je bio kralj Tvrtko, jel' tako, bio je na vlasti, bosanski kralj 1389. i elitna bosanska vojska učestvovala u odbrani Kosova zajedno sa carom Lazarom. A ko su bili ti ljudi? To su bili Bosanci bez obzira koje su bili vjere, čak neki i pagani u to vrijeme ili nisu imali nikakvu vjeru ili su bili pravoslavci il' su bili katolički ili bogumili. Većinsko bogumilsko stanovništvo zna se da je bilo u to vrijeme. E sada, oni su išli branit Kosovo i Turci su imali običaj kad osvoje neku zemlju, oni uvazale zemlju da ona bude ovisna, da plaća danak i oni idu dalje. Nemaju oni dovoljno vojske, dovoljno ljudi da ostanu tu fizički nego ostave neke domaće koji će kao upravljat i 94 godine kasnije kad je sultan Fatih uš'o u Bosnu, to je 1463. bilo, tad su Bošnjaci, odnosno većina bogumilskog stanovništva prešlo na Islam. I to sad nikakve veze nema sa porazom na Kosovu. Jel' tako? E sada, pošto ljudi koji ne znaju to, a zašto su prešli jer su uvijek proganjeni kao... (40:20 – 40:40 – javlja se glasan zvuk u pozadini koji ometa razgovor). Ali bosanska crkva, zna se, je li, ona nije bila heretička, ona je bila zvanična crkva sa svom svojom hijerarhijom. Ravnopravno sa katoličkom i sa pravoslavnom. Pa nisu ni druge vjere odvajkada to...

Danijela: Sve ima svoju genezu.

Sabaheta: 41:04 – 41:05 – nejasno

Danijela: Hajte da se vratimo na Banjaluku...

Sabaheta: To sam mislila, to sam ja mislila. Možda će se neke stvari ispraviti kroz...

Danijela: Nekakav nacionalizam koji je u to vrijeme bio...

Sabaheta: Da ćemo biti ravnopravni, jer ono u Jajcu smo kao ravnopravni, al' sad najednom ne prizna ti se jezik, ne prizna ti se nacija, a nacionalnost se ne daje na papiru. Ona se stiče. Ti si auhtoton (vjerovatno misli na autohton) čovjek ovdje. Moji su od Tvrtka ovdje. Ja imam i grb Tvrtka, moja porodica. Iz tog vremena imamo grb. Ta porodica Kapidžić. Zvizdić, pardon. Zvizdić po majci. Ne Kapidžić, Zvizdić. A i Kapidžići su isto tako stara vrlo porodica. Ima, ne znam, pet nekakvih djedova što ja znam unazad. Ako je taj neki davno prešao na Islam, šta sad ja trebam da mijenjam vjeru, je li? Recimo da se meni ta vjera ne prizna iako niko nije bio zatucani onaj vjernik. Jednostavno pripadaš tom narodu i gotovo je, ali sve druge narode ravnopravno tretiraš. Nismo se razdvajali. Zato je moj otac uvijek govorio za vrijeme NDH – Država koja je zasnovana na mržnji ne može opstat. I tačno to.

Danijela: Koja su Vaša neka razočarenja u Banjaluci? Evo sve odjednom pričate mi, slikate nam jednu stvarnost, složenu sliku svijeta do rata, koje su Vaša prva razočarenja u Banjaluci? Gdje se Vi otrežnjujete i postajete svjesni da ono što se dešava ovdje će biti ružno?

Sabaheta: Sad je meni malo nezgodno spomenuti neka imena.

Danijela: Ne morate Vi imena. Možete situacije.

Sabaheta: Situacije, ne primer, šta ja znam, pomoćnik direktora prigovara mojoj kolegici koja je srpske nacionalnosti što se ona sa mnom družila, a mi se družimo godinama. Mi smo ko jedno. I ona je to meni rekla. Mene je to šokiralo. Eto to razdvajanje. Na primer, šta se dešava u školi. Recimo, jedan nastavnik učeniku je dao dvojku, a on se pobunio. Kaže – zašto ste mi dali dva? Kaže – Kako se ti zoveš? Onda on kaže kako se zove, da je srpsko ime pa kaže – Što prije nisi rek'o? I on njemu upiše četvorku. Ili recimo tako tih...

Danijela: sitnih detalja.

Sabaheta: Recimo nacrtan na tabli neki veliki čovjek s bradom i tako i dođe nastavnik u razred i kaže – Nastavnice, pogodite ko je to, a ona onda provaljuje Indijanac, ne znam, ovaj, onaj, ali oni tendenciozno napravili kao da je on četnik. Onda takvih detalja je bilo i onda recimo kad dijete diže ruku, onda diže tri prsta, a ne dva. To su ti tako nekakvi čudne se stvari događaju. Ti još nisi svjestan šta je to i zašto je to tako.

Danijela: Ima li vojske u gradu? Osjeti li se taj neki naboj?

Sabaheta: U, to je bilo onda grozno kad je došla vojska. Ovdje naša kuća je bila, preko puta je tvornica obuće, a tu je bio onaj kao grudobran, bili su okrenuti oni mitraljezi, šta su, prema našim kućama i uvijek se nije smjelo hodat po gradu. Moj sin je bio radio na carini i dobio je otkaz. Prvo su dobili otkaz svi ti službenici, kako se to kaže, carina...

Danijela: Koje godište je sin Vaš?

Sabaheta: '55. On je trebao da... odmah su ga pozvali da ide u Sloveniju pošto se u Sloveniji prvo zakuhalo. Imali su sastanak u Domu kulture, u Domu armije, u starom Domu armije. Tamo kod Bosne. Joj, ja sam plakala, ja reko' kud će sad u Sloveniju, vamo tamo. Išla ja tamo i prenočili su i sutra su ih otpustili. Kao ne trebaju da idu. I onda je on dobio otkaz i tako je onda mor'o potpisat da neće se ni vratiti. Otkazali i telefon i sve. I onda je on jedno vrijeme bio tako u Banjaluci.

Danijela: Jel' on bio oženjen tad?

Sabaheta: Jeste. Čak je im'o dvoje djece. Ja sam njemu rekla kad sam vidjela o čem se sad radi stvarno da neće on uzeti oružije. Jednostavno. Mora ić' nekuda. I onda sam ja tražila mogućnost da on ode, a taj moj bivši muž bio je u Piranu sa ženom i ja sam preko nekih prijatelja dobila tu propusnicu. Dugo je ček'o na tu propusnicu. Jako dugo je ček'o. Onda je došla jedna moja kolegica dobra iz škole. Ona je srpske nacionalnosti i nas je (47:57 – nejasna riječ) pratio, nju smo pratili ja i ona i najednom on nestade. Nestade, ma nevjerojatno. Mi se zgledasmo, njega nema. A ona kaže – Zar Haris, tvoje dobro dijete, ne smije da hoda po svom gradu? Al' on je ugled'o onu maricu što je skupljala i on je nest'o, to je nešto nevjerojatno. Otiš'o je nekud iza neke zgrade. E to mi je, čini mi se najteži momenat bio. Onda sam tek shvatila da on ne smije hodat po gradu. On je uvijek iš'o igrat košarku tamo u onoj, ne znam, ekonomska škola. Tamo je njegovo društvo igralo pa ide trčat na Šehitluke pa ide vamo tamo. Nemoj, molim te. Nikako ni on nije bio svjestan. Onda smo poslali djecu...

Danijela: Mala djeca bila tad, jel'?

Sabaheta: Mala je imala godinu dana, Hana je... evo ih tu na slici, samo iza na staklu. E takvi su otišli.

Danijela: Hana i?

Sabaheta: Hana je imala godinu, a on je Anur. Ovo je Anur. Evo ih ovdje. Sad su eto, on je magistrir'o sad.

Danijela: Gdje žive oni sad?

Sabaheta: U Vankuveru.

Danijela: U Vankuveru?!

Sabaheta: Da. On je magistrir'o ekologiju, a ona je na medicini. Još je na medicini. Ona će uskoro završit.

Danijela: A sin je?

Sabaheta: Sin je bio na carini, viša ekonomska škola i bio je viši carinik, kao tako.

Danijela: A gdje je on? Isto u Vankuveru?

Sabaheta: U Vankuveru isto. Radi...

Danijela: Kako se on zove, izvinite?

Sabaheta: Mehtić, po mužu.

Danijela: A ime mu je?

Sabaheta: Haris. I tako da su otišli nekako. Preko nekih prijatelja su dobili su propusnicu. Preko jednog Talijana. Zapravo, on je doš'o u Zagreb.

Danijela: To su te piratske veze.

Sabaheta: Da. On je doš'o u Zagreb i onaj Albert Rebić, on je bio tada i on ih ček'o tamo da dobije, i onda sam preko Crvenog krsta, preko Karitasa stigli su ti papiri i to.

Danijela: Koja je to godina? Kad on odlazi?

Sabaheta: To je '93.

Danijela: Znači, Haris napušta s porodicom '93.

Sabaheta: '93. Ona je otišla prije, žena. Oni zadnji avioni što su išli. Pošto je moj muž bio u Piranu, onda su oni išli kod njega. Mali se užasno boj'o oni avioni kad krenu ovda na Jajce, on vrišti, vrišti.

Danijela: Znači, ona je s djecom, a Haris je kasnije.

Sabaheta: Haris je godinu dana kasnije otiš'o. I sve je mislio da to neće biti, da će to proći i on neće da ide, al' onda je shvatio da mora otić. I otiš'o je. Al' ost'o je isti, ineteresantno. On nekako... ne znam.

Danijela: Dođe li on u Banjaluku?

Sabaheta: Dođe svake godine. Ne baš svake. Nekad malo i preskoči. Svake subote zove. Svake.

Danijela: Hoće li dolaziti ove godine?

Sabaheta: Hoće. Djeca dolaze prvog, a on dolazi desetog sa ženom.

Danijela: Juna?

Sabaheta: Juna. Sad će djeca doć. Teško im je bilo tamo. Prvo je radio na onim miljkozima. Znae šta su miljokazi? Oni što mjere put. Na kameri. Pa u Visleru tamo gdje je bila olimpijada pa je tamo radio na kamenolomu, pa je onda razvozio po Vankuveru neke stvari, šta ja znam, kombijem. Onda je na kraju zaposlio se u jednu tvornicu gdje se proizvodi onaj kompjuterski papir, pa se onda sprijateljio s jednim Meksikancem pa je taj Meksikanac im'o neku veliku ljubav, Kubanku neki, il' je Čileanka il' Kubanka, ne znam Boga mi, i rekao da ide, Andreas ze zvao, rekao da ide on i da mu nudi njegovo radno mjesto. To je neki Šved koji se bavi alternativnim stvarima, na primer proizvodi neke emulzije za kožu, kamenje...

Danijela: Razumijem.

Sabaheta: Čakre i tako dalje. To je tako fin, čist posao. I pošto je Haris jako vrijedan, vrlo je vrijedan i vrlo je snalažljiv, gazda ga jako jako cijeni i eto, to je na tom radnom mjestu. Ima svoje određeno radno vrijeme. U početku je radio svašta i još dodatno.

Danijela: Jel' sad dobro? Jel' se snašao?

Sabaheta: Nisu to ni neke velike plate. Kod njih je ako je kriza dogovore taj kolektivni. Ili će svima smanjiti plate il' će biti otpuštanja. Onda se oni dogovore da se svima smanje plate.

Danijela: Bebo, možete li mi reći, opet da se vratimo na Banjaluku, da li se sjećate 7. maja '93. godine, dana kad je srušena Ferhadija? Gdje ste bili? Ako se možete sjetiti malo kako je tad... malo smo u ovim ratnim temama i vremenima.

Sanaheta: Ta se detonacija osjetila strašno u cijelom gradu. Ja sam tad bila u stanu. '93. sam ja izišla i Haris me je preselio u taj manji stan. Još ni on nije bio otiš'o.

Danijela: A Haris je živio s Vama u velikom tom stanu?

Sabaheta: Da, u velikom stanu i onda je kad je on morao ići, onda sam ja... kad sam ja morala useliti, on mi je pomog'o da se uselim i odmah je poslije toga... ustvari nije on više bio ovdje radi sigurnosti nego u stanu. Ja sam bila sama u stanu, a on je više bio u ovoj staroj kući. Tu je živjela moja sestra i njena djeca. To je bilo strašno.

Danijela: Kako se život u gradu mijenjao sa tim detonacijama, rušenjima džamija, mijenjanjima imena ulica? Koje su nove institucije stvorene? Stvoren je novi entitet. Kako je to na Vas lično uticalo to drastično mijenjanje, čini mi se pejsaža u Vašoj Banjaluci? Vi ste ostali, Vi ste neko ko je rijedak ko je ostao sve to vrijeme.

Sabaheta: Pa nekako kako je to išlo postepeno. Na primer, ova se ulica zvala Muftije Džabića pa Maglajlića, onog narodnog heroja pa onda Nurije Pozderca, isto narodnog heroja, pa sad se zove vojvode Pere Krece. E sada, taj vojvoda Pero Kreco je nama nepoznat. Možda je on neka važna ličnost, ali mi njega ne znamo. I onda sam imala osjećaj da je sva istorija srpska i Srbije, države Srbije, prenešena ovdje kroz ulice, kroz nazive ulica, kroz škole, nazive škola, jednostavno...

Danijela: Da se stvori taj kontinuitet da smo mi ustvari jedno.

Sabaheta: Jeste, sve su džamije srušene, vi nikad niste bili tu, ne postojite. Mi smo bili nazivani svakakvim imenima. Onda one diskusije na televiziji, niste priznati, kakav je to bosanski jezik, ne postoji bosanski jezik. Mene jedna moja učenica sreća, a baš je to kao anegdota. Ona je upisala primijenjenu umjetnost i ja sam joj davala časove za prijemni ispit. Popović Tanja se zove. Sad je ona glavni dizajner negdje isto u Vankuveru pri vladi. Mala bila divna, pametna, volila mene, uvijek je dobivala neke nagrade. I njeni roditelji su bili jako fini. Iz Srbije su oni. Otac je bio vojno lice. Ona mene srećne i kaže – Nastavnice... A ona mene voli i ja volim svu djecu i dan danas i mene djeca sva ta kojoj sam predavala, nisu promijenili o meni mišljenje, ni ja o njima. Ivanić je bio moj đak. Jednom sam ga sreća pa sam mu rekla – Ja tebe nikad nisam mogla odgonetnut. Zato što je bio onako visok, velik, a ona djeca mala, a on ozbiljan, a bio je jako dobar đak. Stvarno je bio izvrstan đak. Ništa, on se nasmija. I tako. I šta sam htjela reći za ovu?

Danijela: Za Tanju Popović.

Sabaheta: Za Tanju. Tanje se sjećam, divna. Onda ona meni kaže – Nastavnice, kakav je to bosanski jezik? Nama je u školi srpsko-hrvatski/hrvatsko-srpski. Reko' ja ne znam kako bih ja to tebi sada objasnila, što sad i ovi Bošnjaci hoće da imaju naziv svog jezika, da zadrže bosanski jezik, a reko' – Ti si Srbijanka, je li? Kaže – Da. Kako ti ono kažeš rahat lokum? Kaže – Ratluk. Kažem – Hajd ti meni prevedi te dvije riječi. A ona kaže – Rat i luk. Nastavi – Rat je rat, a luk ujeta. A kad ti kažeš rahat sa onim slovom h, to znači da si opušten, slobodan, rahat i sjedneš, reko', na onu sečiju ili kauč, uzmeš onu kafu/kavu ili kahvu, kako Bosanci kažu, što je ustvari pravilno, i reko', to ti je cijeli jedan obred, a kad kažeš ratluk, ništa to nije. Značenje, ono izvorno značenje, onda ja njoj objašnjavam koje su riječi nastale, na primer upotrebe slova h. Kafana je turska riječ, jel' tako, mejhana – mej je perzijska riječ za vino, hana kuća, kuća za vino. Onda bi pravilno bilo reći mejhana, a ne meana. Ni mehana ni meana nego mejhana. Ili recimo sto. Srbijanci kažu astal, a ustvari je hastal i tako. Baš sam čitala u Dugi pred rat čitam jedan člana i dvojica Srbina idu Beogradom, hajd, kaže, da vidimo koliko nam je čist jezik od turcizama. Ide Dorćol, turski, pa otišli na Kalimegdan, turski pa došli u Skadarliju, turski pa došli u kafanu, turski pa sjeli za hastal, turski pa poručili čevap, kebab, turski. Kaže nećemo mi to, pa dolma, nafilovane paprike pa onda ajvar, i to je turski i ne znam šta su jela naredali i na kraju kaže – Ma daj ono naše. Šta, kaže? Rakiju. Rakisi, turska riječ. I to ti je turska riječ. Ma kaže – Bre! I bre ti je turska. Kaže onda de govori turski da te svak' razumije. To je u Dugi beogradskoj pisalo koju sam baš ono pred rat pročitala.

Danijela: To je super. Moja mama je čitala te novine dosta.

Sabaheta: I recimo na primer i njemački izvrnuto, talijanski izvrnuto. Kad ti uzmeš talijanski jezik, u Splitu to, ja vjerujem da se Talijani smiju kol'ko oni izvrću riječi. I Nijemci isto tako.

Danijela: Ma, naravno. Jezik je živo biće.

Sabaheta: Mi smo to prihvatili tako kako je. Da je duhan, može se reći i duhan i duvan. To je u pravopisu, a taj pravopis je nast'o koje ono, '62. godine.

Danijela: Ima novosadska matica što je radila. To se deset godina radio pravopis.

Sabaheta: E tad je pravo nast'o taj srpsko-hrvatski/hrvatsko-srpski.

Danijela: Standardizovan je.

Sabaheta: Standardizovan. A ovaj jezik... Ja sam čitala jedan članak od Gaja, Ljudevita Gaja U obzoru ili pozoru kako li zvao se taj njihov, njihove novine. Obzor je kasnije, a Pozor je bio u početku. Moj stari je dobio jedan jubilarni broj tog Obzora i sad imaš onaj ilirski pokret Kukuljević, Ljudevit Gaj, ne znam ni ja, Starčević i razno razni ti i oni su tada ilirski pokret htjeli kao što je Vuk Karadžić sa Kopitarom stvarao srpski jezik, oni su sad htjeli da stvore taj hrvatski narodni jezik da bude književni jezik i sad Ljudevit Gaj piše taj članak. Bio je pravoslavni fakultet u Beogradu i dekan tog fakulteta je bio pravoslavac, a oni su se školovali u Beču, a sabore su držali u Požunu u Čehoslovačkoj. Austro-Ugarska je to bila. On doš'o kod Ljudevita Gaja i traći da mu da jednu prostoriju da podučava djecu hrvatskom jeziku, hrvatsku mladež hrvatskim jezikom. Druga polovina XIX vijeka i ovaj čovjek normalno dozvoli mu, on napiše nekakvu

knjižicu, ode u štampariju da štampa, kaže ne može. Kako ne može? Nema portografije, nema slova. Možete mislit? Bosanski jezik, službeni jezik na porti, gramatika iz XVI vijeka, Divkovićeve i tako dalje.

Danijela: Hajte malo da se sa jezika, izvinite, vrijeme nam, razumijem, to je posebna jedna priča. Ja volim tu temu pošto sam lingvistinja i mogu oko jezika puno, ali da se vratimo i da završimo ovaj oficijelni dio. Spominjali ste da Vam je oduzeto stanarsko pravo. Da li ste Vi ili Vaša porodica bili, iz razgovora vidim da jeste, izloženi nekakvoj vrsti nasilja? Evo, to oduzimanje stanarskog prava je jedna vrsta nasilja.

Sabaheta: E sad mogu reći ovako, mogu Vam reći da su šibicu bacali u... To sam čula kasnije od društva iz škole da su šibicom išli ko će u koji stan. Tako da je moj stan dobio likovnjak koji je došao na moje radno mjesto.

Danijela: Taj u Sime Šolaje?

Sabaheta: Nije, nije... Da, u Sime Šolaje. On je dobio moj stan. I onda drugi kolega, njegov kolega drugi donosi meni neko rješenje od škole. Ja kažem ja to neću potpisati. Tako se ne oduzima stanarsko pravo. Nije meni škola, mislim, to je austrijski stan, drugačije se oduzima stanarsko pravo. Nisam htjela potpisat. Onda su oni na svaki način htjeli da mi oduzmu stan pa onda pošalju miliciju, onda ja neću da otvorim vrata i jednom je mene milicioner u sedam sati ujutru kad sam se ja tek probudila iznenđena ko sad zvoni, a milicioner kaže što se vi ne javljate i kaže da dođem tamo u miliciju, gdje je armija bila. I ja odem tamo. Sad mi daju rješenje, kao službeno rješenje iz opštine da moram napustit stan, al' mi zato daju taj manji stan u Boriku da pređem, a iz tog stana je izbačen čovjek. Ja sad znam da to opet nije ni moj stan. I taj je otiš'o ne znam kuda. I tu je bio neki vojnik u tom stanu, a to je bio stan prvo od mog kolege Mike Novakovića pa je on od škole dobio veći stan i ne znam ko je uselio u taj stan, i tu vojnik jedan. I ja njemu kažem da ja imam stan i hajmo se mi mijenjaj. On je doš'o iz Sarajeva iz jednog jako lijepog vojnog stana. Njegova supruga je bila ekonomista, al' mučili su se. Radila je na pijaci, 'vako prodavala kozmetiku.

Danijela: Koja je to zgrada? Gdje je sad taj stan? Vi sad govorite da mijenjate taj malo stan za njega?

Sabaheta: Ne, taj veliki stan.

Danijela: A veliki da mijenjate.

Sabaheta: Veliki stan da se mi zamijenimo. Taj nema još dozvolu za stan. Iako sam ja dobila taj stan, on nema dozvolu. On je izganj'o nekako da ide u stan do mene, u drugi trosoban stan il' dvosoban, ne znam, veći stan. On je dobio dozvolu da useli u taj stan. Jer taj čovjek koji je stanov'o u tom stanu je napustio stan. Mor'o je napustit stan. I on je bio u tom stanu i mi smo se sprijateljili nekako, taj Mladen i ta Milanka. Mi smo se sprijateljili jer su oni došli iz Sarajeva. Isto su izbjeglice. Njima nije bilo lako. Njemju su nudili stan nekakav u Vrbanji, on nije htjeo jer tu je stanov'o neki stariji čovjek i on kaže neću ja tog čovjeka da istjeram.

Danijela: Čekajte, jel' to kad ste se Vi ponovo vratili iz tog malog stana po završetku rata? Jel' to tad bilo u tom periodu? O tom periodu pričate?

Sabaheta: Ne, pričam o tom periodu kad sam bila u malom stanu.

Danijela: To je rat?

Sabateha: To je još rat. I tako da smo se mi družili, mislim ono, i on je nekako isposlovaio da on ide u taj veći stan kad sam ja došla. Ja sam njemu došla s rješenjem od škole da sam ja dobila taj njegov stan, a on je u stanu i onda je on to ozbiljno prihvatio i izganj'o nekako da ide u taj do mog stana, a taj je već otiš'o. Ili mu je on pomog'o da ode. To ja sad ne znam kako je bilo uglavnom je on otiš'o. Žena mu je bila pravoslavka. Otišli su negdje. A on je bio musliman i tako. Otišli su. I kćerku je im'o učiteljicu. I dokumenti svi njihovog stana su ostali. Oni su imali stanarsko pravo u tom stanu većem i ja sam te dokumente sačuvala i odnijela u Islamsku zajednicu.

Danijela: Od tih komšija?

Sabaheta: Od tih komšija. Ja njih ne znam, reko', evo vam dokumenti ako se oni jave, bilo ko ako se javi da mu date. Nisu se oni, ja mislim, nikad ni vratili.

Danijela: I kad ćete Vi povratiti? Jeste li Vi povratili stan?

Sabaheta: Ja sam tu bila ne znam jel' i dvije godine bilo.

Danijela: Malom?

Sabaheta: U tom malom stanu. Dolazila sam ovdje jer mi je sestra bila bolesna. Stalno sam je obilazila.

Danijela: Ovdje u kući?

Sabaheta: Ovdje u kući staroj. Stalno sam išla biciklom. Išla sam biciklom ispod Vrbasa. Ja dođem ovdje i budem i onda vraćam se. Ja sam mogla odmah doć ovdje u kuću, ali ako ja ne prihvatim stan, neću dobiti ništa.

Danijela: Nećete dobiti ništa. Razumijem.

Sabaheta: Zato sam ja prihvatila taj stan. Al' ja znam da to nije moj stan, da ja tu ne mogu ostat. Onda sam se jednom vratila i vidim sva svjetla gore, šteka je prelomljena i ja uđem u stan. U taj mali stan.

Danijela: To je neko provalio?

Sabaheta: To je što sada pričam. Provalio je neko, bila su trojica, bili su jako pijani, a ovaj jedan koji je bio reflektir'o na stan, ost'o je i ček'o da ja dođem. Možda sam vam to već ispričala.

Danijela: To ste nam ispričali. Kad ćete Vi povratiti stanarsko pravo? Kako je taj put trnoviti tekao?

Sabaheta: Onda sam ja predala molbu preko advokata. To je godinama trajalo, do dvije hiljade... joj, ja više ne znam.

Danijela: To je za taj stan u Sime Šlajje. Vi ste uspjeli otkupiti taj stan.

Sabaheta: Eh, kad su se otkupljivali stanovi, ja sam ga otkupila, a taj koji je dugo bio u stanu, ja ne znam kol'ko je to to godina...

Danijela: Pa desetak godina sigurno.

Sabaheta: Pa tol'ko sigurno.

Danijela: Jeste se Vi ikad ponovo vratili u taj stan il' ste ga samo prodali?

Sabaheta: Nisam ga prodala.

Danijela: Imate ga još?

Sabaheta: Imam ga još.

Danijela: Iznajmljujete ga, pretpostavljam?

Sabaheta: Ne iznajmljujem ništa. U početku sam davala, bio je jedan profesor iz Beograda, jako fin čovjek. Bila sam u njega potpuno sigurna. Bila sam jedno vrijeme u stanu, a onda sam morala silom prilika da dođem, sestra mi je ovdje bila bolesna pa sam više bila vezana za ovu kuću, ovdje sam se i prijavila da ovdje stanujem. U stanu je poneko bio privremeno.

Danijela: I sad je prazan?

Sabaheta: Nije prazan, al' eto. Ima jedna kolegica kojoj sam dala da nešto radi mimo radnog vremena.

Danijela: A recite mi jeste li Vi doživjeli neku vrstu, jesu li Vas napadali? Tu su Vam provalili u stan, to ste mi rekli. Jel' bilo još kakvih slučajeva?

Sabaheta: Nije. Nije. Nisam.

Danijela: Jel' bilo na ovu kuću ataka (napada, o.p.)?

Sabaheta: Aaaa, na ovu kuću je bio atak, svaki dan su dolazili.

Danijela: Kako je izgledalo?

Sabaheta: Ja sam imala onu kinesku torbu pred vratima tamo, ono najosnovnije. Ja sam tako rekla, ja ću na kamion. I zdravo. Ako me izbaci, a drugačije neću. A bilo je jezivo ovdje.

Danijela: Sestra bolesna. Haris onda bio...

Sabaheta: Sestra bolesna, Haris se sakriv'o, onda dok sam izganjala taj prelazak Harisov. Ma to je bilo grozno, grozno. Onda je doš'o brat, doselio. Nije mog'o u Zenicu pa je doš'o ovdje. E on mi je bio oslonac neki. Ali oni dođu bez obzira. Jednom je njih deset došlo ovdje u dvorište.

Danijela: To su neki rezervisti ili su neki Banjalučani, lokalci?

Sabaheta: Ne znam. Ja mislim da su to bile crvene beretke, ne znam. Uglavnom su bili jako jako...

Danijela: Nasilni.

Sabaheta: Nisu bili nasilni.

Danijela: Jesu li Vas zastrašivali?

Sabaheta: Nisu neg' su meni jednostavno rekli da ja siđem dole. Ja sam gore bila na spratu i da siđem dole kad su došli. Bilo ih je ne znam kol'ko. Dosta ih je bilo. Ja sam sišla u dvorište i kaže otvori prizemlje, a prizemlje devastirano totalno, totalno neuslovno, još dok je brat bio, a pogotovo poslije. To treba generalno popraviti, a mi nemamo pare. I ja siđem dole i ja sad znam gotovo je, mislim, mi ćemo ići. Kaže on – Otvorite! I ja otvorim dole da otvorim prizemlje. Ja otvorim ono dole, nema ni vode. Nema vode jer je to bila jedna cjelina. Kuća je bila jedna cjelina. Nema klozeta, nema vode, nema ništa i kad su vidjeli da je to jako jako neuslovno onda su odustali. Ali vjerovatno su pretpostavljali da je i gore isto na spratu. Isti slučaj. Ja tako pretpostavljam i onda su oni jednostavno oti... bili su nako... nisu bili nešto... Moj brat im'o, tu bila neka stara šupa koja je obilježena za rušenje tu gdje je ta loza i sama se srušila od sebe i bilo puno zečeva. Moj taj brat bio je lovac i ribolovac. To mu je bio hobi. I puno je zečeva im'o. I onda pitali jel' mi to prodajemo, reko' ne prodajemo neg' vi uzmite kol'ko god hoćete, pusti se zečeva. I ja njih pitala, mislim ono normalno razgovarala s njima koja ste vi vojska. Oni su se na to nasmijali. Nisu mi rekli koja su vojska.

Danijela: Uzeše li zečeve?

Sabaheta: Ma ne. Ma kakav. Nisu nego su se samo onako nasmijali na to. Onda meni ovaj jedan kaže da, znam, ali ima li tu praznih stanova. Reko' ja kol'ko znam da nema ni jedan. Zaista svi su bili i ovdje i gore i sve. Svi su bili. Moja sestrična stanovala i kod nje su bile izbjeglice. Tako da stvarno nije bilo. Ja se čudim...

Danijela: Kuća je bila tad puna, kapacitirana?

Sabaheta: Onda smo mi jednostavno doveli jednog izbjeglicu. Ne znam kako je Enes... ili su se našli negdje il' kako preko neke veze, uglavnom on je doselio u prizemlje.

Danijela: Odakle?

Sabaheta: On je iz Travnika. Njemu su isto oduzeli. Im'o je kafanu, oduzeli su mu kafanu, kola, sve, ovi drugi. Tako da je on bio izbjeglica. Doš'o je u Prijedor. U Prijedoru je im'o neke rođake i baš kad je Nasiha umrla, to je bio septembar, u septembru '95. godine je bilo to.

Danijela: Nije još Dejton potpisan.

Sabaheta: Jeste. I onda je on došao. Mi smo napisali na vrata cijelu njegovu porodicu tako da više niko nije dolazio.

Danijela: Kako ste tokom rata kratili vrijeme? Nije bilo struje.

Sabaheta: Njih dvojica su se nekako sprijateljili pa su malo zameze, sjednu.

Danijela: Brat Vaš i izbjeglica?

Sabaheta: Taj izbjeglica. On je bio jako korektan stvarno i kad je otiš'o, sam je otiš'o. Nije ček'o da mi njemu kažemo išta. On je sam rekao ja sad idem.

Danijela: On je bio sam ili s porodicom?

Sabaheta: Imao je ženu. Doš'o je sa ženom i snahom. On je njih ostavio u Prijedoru i često je odlazio tamo kod njih subotom. Uglavnom, vrlo smo bili zadovoljni s njim. Sam je otiš'o. Nije bilo nikakvih problema što se toga tiče. Možda je to i naš stav takav bio. Mi smo bili svjesni da mi moramo nekog primiti. I onda bolje da primimo nekog poznatog ili ko ti je preporučio nekoga nego ovako. Ja sam Enesu rekla, reko' Enese, mi moramo nekog primiti. I tako. Al' inače su dolazili.

Danijela: Kako ste se snalazili za hranu, za novac?

Sabaheta: Jooj, išli smo dole u Aleji, Merhamet je dijelio nešto, ne znam, Crveni krst, litar ulje, malo šećera, konzerva i to. Ništa. Enesova kćerka, od mog brata, ona radi u Kini. Ona je već prije rata u Kini. Ona je jako uspješna u Kini. Menadžer je svih onih velikih kineskih hotela i ona je imala stan u Beogradu, a njen muž Mađar porijeklom, naš onaj Mađar i onda je on, Janika, radio u Sipu. Onda Sipa više ne radi kako je ova Jugoslavija raspadnuta onda nema više ni Sipe. Ona se zaposli. Prvo je završila akademiju likovnu, a inače je žurnalist. Vrlo je ambiciozna. I tako zaposlila se i pokazala se kao jako sposobna i radila je kao menadžer u jednom hotelu i onda je dobila taj lanac hotela, putovala je dosta i tako. Oni su imali stan u Beogradu.

Danijela: Pa su oni pomagali Enesu?

Sabaheta: Jeste. I onda je ona, Milena, ta njena prijateljica, bila zadužena da čuva taj njen stan i možda je neko stanov'o, je ne znam kako je to bilo, uglavnom, ona je njemu preko nekoga poslala nešto. Paket. Sad taj paket Enesu dođe na primer nekome u Borik il' nekome u Milana Radmana ulicu, a ja biciklom idem po taj paket na tu i tu adresu. Jer dođe neki njihov poznat il' vojno lice. Tako je povremeno Milena slala. Onda je vjerovatno Enesu slala nešto i novaca. Ja nikad nisam pitala za to.

Danijela: Jel' Vama sin uspijev'o šta poslat? Slabo.

Sabaheta: Nije on mog'o ništa poslat, čak sam ja njemu poslala. Ja sam njemu poslala paket. Jao, to je bilo smiješno. Ja sam htjela njemu poslat, mislila da oni tamo ništa nemaju. Nisu se snašli oni odmah. Prošlo je vremena dok su oni onako stali na noge pa su morali ići u jednu porodicu da uče jezik, pa su stanovali prvo u nekom hotelu pa su onda dobili neki društveni stan pa su iz tog društvenog stana otišli u privatni kad su mogli platiti privatni stan. Pa su i iz tog stana otišli. Osam godina su bili u tom stanu. Bila je neka Indijanka, to je vlasnica, muž joj je bio Nijemac i Haris im je jako dobro doš'o da im održava vrt. I na kraju je dobio neki stan, poludruštveni, mislim malo jeftinija... znaš kako. Djeca se školovala. Nije njemu bilo lako.

Danijela: Htjela bih Vas pitati nekoliko stvari. Kako danas iz ove perspektive, puno je godina i prošlo, prošlo je skoro sedamnaest godina od tog potpisivanja mira, neki će reći da mi još živimo taj rat, kako Vi

danas tumačite rat i poslijeratni mir? Kako gledate na ovu danas državu, entitet, Banjaluku, privatnike, društvenost?

Sabaheta: To je jako teško. Jako će biti teško to vratiti u prvobitno stanje. Jako teško.

Danijela: Da li uopšte ikad?

Sabaheta: Uopšte ikad. Eto to mislim. Kad bi ljudi bili malo svjesni da smo mi vijekovima bili zajedno jer ni drugi narodi nisu bili, kad se uzme kad kaže Bosna ili bosanski vilajet, mi nismo bili puno pod raznim okupacijama. Kad uzmeš Hrvatsku, ona je bila pod Ugriima pa je bila pod Mlecima pa pod Talijanima pa pod Turcima. Izmijenjali se. Kod njih je to tako. Nije ni čudo što imaju tol'ko dijalekata. Mi nemamo. Mi svi isto govorimo od Save do Drine, što znači da smo bili uvijek ipak neka cjelina bez obziran na stanovništvo. Svi mi, i Srbin i Hrvat i Bosanac zna šta je ibrik ili džugum ili zna neke dijelove crkve i katedrale. Ja to sve znam ne zato što sam učila u školi, jednostavno znam jer sam se družila...

Danijela: Miješane kulture.

Sabaheta: Što su nam miješane kulture. Prema tome, ljudi nisu svjesni da smo mi jako bliski. Onda je bilo puno tih miješanih brakova. I to je dobrinijelo tom nekakvom zbližavanju, a ovo naglo presijecanje svega toga, to je išlo nekim prirodnim tokom. Ko zna kako bi to na kraju ispalo. Mi bi bili kao Amerika koja ima ne znam kol'ko nacija, al' da je neko možda htjeo tako il' sa strane ili su to bile neke međunarodne. Ko će sad znati. Ja ne mogu prodrijet u to da znam ko je htjeo to jer mi smo bili mala Jugoslavija i nije trebalo to da se baš Bosna slomi. Ja se dobro sjećam eto izabran je kao Izetbegović. Možda nije bilo lik za predsjednika. On jest bio obrazovan čovjek stvarno, al' možda nije bio...

01:27:02 – 01:28:01 (zvuk telefona, telefonski razgovor)

Sabaheta: Ovaj iz Preporoda. Hoće sad taj književni susret. Samo se tad jave. Samo se tad jave! Deset godina su ovdje u dvorištvu bili književni susreti.

Danijela: Da, to znam.

Sabaheta: Deset godina se išlo preko mojih leđa.

Danijela: Sve znam.

Sabaheta: Ja rekla neću više. Jednostavno imate Dom kulture. To treba da prevaziđe moje dvorište, a njima je ovdje bilo najljepše, prodaju knjige. Eva Ras kad je došla prodala je tuce knjiga.

Danijela: Recite mi šta nam je oteto a šta izgubljeno? Šta predstavlja nadu u bolje sutra po Vama?

Sabaheta: Joj, teško je to reći.

Danijela: Teško je to reći i da li išta.

Sabaheta: Ovo je preskočeno nekako vrijeme. Ovo je izgubljeno vrijeme. Vrijeme tuge. Vrijeme plača. More knjiga sam pročitala. Svašta se događalo. Bila sam deprimirana tol'ko da sam k'o zombi hodala po

gradu. Jednom me sreo jedan moj učenik koji je im'o galeriju i uramljiv'o je slike i sakupljač je bio slika galerijskih, sretne mene i kaže – Nastavnice, kako ste? Šta je? Ma, reko', ko zombi hodam po gradu, ne znam šta. Pa kaže – Što ne dođeš kod mene na kafu, kaže, da popričamo malo? Im'o galeriju ovde kad se ide od Ferhadije gore, neko privatno izd'o prostor.

Danijela: Ne znam da ima galerija.

Sabaheta: Tad u to vrijeme je bila. On se zove, joj, mozak mi je stao.

Danijela: Nema veze, sjetit ćete se.

Sabaheta: Znamo se ko... dobro, sjetit ću se. I on meni kaže što ne slikam. Pa reko' nemam volje, nemam ni pribora, nemam ništa, a on meni papir, kist, onaj akvarelski papir, ne znam, svašta nešto, boje neke donese. Reko' šta je to? Kaže moraš raditi. I ja stvarno krenem slikati ovdje još dok sam bila u ovoj kući. I ja onda počnem raditi, intenzivno sam radila i to me je nekako ispunjavalo i pomoglo mi je jer sam dosta slika tad prodala. I tako. Eto, tim sam se bavila da ne razmišljam. Bila sam u depresiji. Stvarno sam bila u depresiji. To je mene jako dugo držalo. Samo sam plakala. Ja kad gledam televiziju, bilo gdje slika da je, bilo odave, iz Hrvatske, iz ne znam odakle, ja plačem. Ruši se katedrala, ja plačem. Ruši se ovo, plačem. Mislim ono, jako sam teško preživjela to. I onda sad nekako saživiš se, imaš još uvijek onog starog društva koje je ostalo, onda dođu ovi koji su dolazili iz izbjeglištva, Banjalučani, onda angažovala sam se da se ova kuća zaštiti jer je Nasiha tu rođena, da bude pod zaštitom države pa sam uspjela to da uradim. Godine 2003. došli su svi iz opštine, književnici i tako dalje, to je bilo prvo otvaranje one spomen ploče i onda od tada svake godine su...

Danijela: Znači, kuća je jedna vrsta kulturnog nekakvog centra uslovno rečeno.

Sabaheta: Preporod je to preuzeo. Preporod je stajao iza toga. Predsjednik Preporoda je bio Fuad Balić. On je bio direktor Doma kulture.

Danijela: Jel' on živ?

Sabaheta: Nije. Umro je, nažalost. Ovaj me sad zvao, Muhamed, koji je predsjednik Preporoda. Sad što me je zvao.

Danijela: Koje mu je prezime? Muhamed?

Sabaheta: Muhamed.

Danijela: Prezime koje mu je? Ne znate?

Sabaheta: Muhamed Kulenović.

Danijela: Kulenović, znam ja ko je. Mi smo prošle godine imali sastanak.

Sabaheta: Al' on je...

Danijela: Malo je on onako... čula sam.

Sabaheta: Ni blizu, al' dobro. I tako. Onda sam se bavila s tim. Onda treba sakupiti dokumentaciju, treba... Oni meni nikad nisu dali ni jednu fotografiju. To sam ja sve sama plaćala, sve sama. Dođe tri minute pred otvaranje, kaže jel' gotovo. Šta je gotovo? Kol'ko treba posla, kol'ko treba pripremiti dvorište, postaviti klupe.

Danijela: Sve ste Vi to radili?

Sabaheta: Sve sam ja sa nekim. Nađem nekog majstora. Sve sam to morala platiti.

Danijela: Jeste li Vi kuću restaurirali?

Sabaheta: Svu sam kuću sama restaurirala, ovaj gornji sprat. To je tako bilo devastirano.

Danijela: K'o Basoc, k'o Bebina kuća.

Sabaheta: Ma, joj, užas. Nije baš k'o Bebina. Ovaj gornji sprat je bio, ma i ovi koji su stanovali nisu vodili računa. Svi su mislili da im je ovo kao nešto privremeno, kao neka vikendica koju će napustiti, kao neka odskočna daska da idu dalje, da idu u neki stan, da naprave neku kuću, a ja sam jako bila vezana za tu starinu. Ja to nisam mogla ostaviti da to propada. I onda sam dizala kredite dok sam bila kreditno sposobna. Jedan pa drugi pa treći, pa obnoviš ovo, pa obnoviš ono, podupreš nešto. Ova veranda recimo, ove daske su se sve 'vako ljuljale. To je strava i užas bio. I onda postepeno sam nešto dotjerala. Skupljala te starije stvari pa ih popravljala i eto. Vidjet ćete. Napravila sam Nasihinu spomen sobu. Skupila sam svu Nasihinu dokumentaciju, knjige, fotografije, uveličavala, skenirala, tako, otvorila kuću.

Danijela: Imam osjećaj da je ovo tek početak. Ja bih ovdje sad stala malo možda i Vi ste već puno govorili, preko sat i po. Nekako i za ove usmene istorije moramo dozirati vrijeme. Ja bih voljela da Vam se ovako zahvalim. Ima još pitanja koja nismo stigli pokriti Dražana i ja. Dražana, ne znam da li bi ti nešto još htjela dodati.

Dražana: Ne, ne.

Danijela: Mislim da je dosta toga pokriveno u ovoj prvoj turi, al' nekako bih voljela da ostanemo u kontaktu i da i Vi nekako dođete kod nas u socijalni centar ili ako ovdje bude šta da nas pozovete da nastavimo ove razgovore. Mislim da mi je vrlo koristilo i da sam puno naučila iz ovih sat i po vremena. I eto drago mi je još jednom što ste nas pustili u svoj neki privatni svijet, u svoj prostor. Hvala Vam! Ja bih sad rado ako možemo da pogledamo...

Sabaheta: Da, samo da vas počastim da malo napravimo pauzu da...

Danijela: Hoćemo kafu?

Sabaheta: I kafu i...

Danijela: Ja bih samo kafu.